

Το μίσος για τις Πλατείες

Σε αυτή την παρατεταμένη προεκλογική περίοδο (η οποία τυπικά άρχισε τις προάλλες, αλλά ουσιαστικά διαρκεί δύο τουλάχιστον χρόνια), ένα φάντασμα πλανιέται πάνω –ή ίσως, ορθότερα, κάτω– από τον πολιτικό λόγο στην Ελλάδα: το φάντασμα των Πλατειών.

Του Άκη Γαβριλίδη και του Μιχάλη Μπαρσιώδη

Νεοφιλελεύθεροι και κομμουνιστές, εκσυγχρονιστές και αναρχικοί, ακροκεντρώοι, πολιτειολόγοι, φιλόσοφοι, δημοσιογράφοι, πεζογράφοι και τεχνοκριτικοί, όλοι ομοθυμαδόν ή χωριστά ο καθένας συναγωνίζονται ποιος θα πρωτοκαταδικάσει με τον πιο έντονο τρόπο το «κίνημα των Αγανακτισμένων», όπως είχε αποκληθεί τότε.

Η επιμονή και η επαναληπτικότητα αυτής της καταδίκης είναι αξιοπερίεργη. Οι καταλήψεις των πλατειών έχουν τερματιστεί εδώ και καιρό, στο δε μεταξύ διάστημα δεν έχει υπάρξει ούτε ένα πολιτικό υποκείμενο το οποίο να επικαλείται την κληρονομιά τους και να μιλά εξ ονόματός της, όπως π.χ. έγινε στην Ισπανία, ή έστω απλώς να μιλά γι' αυτήν με θετικό τρόπο.¹ Ποιον κίνδυνο ξορκίζουν λοιπόν όλοι αυτοί; Εναντίον ποίου βάζουν;

Τα ίδια τα κατηγορητήρια αναφέρουν ότι οι Αγανακτισμένοι δεν είχαν προτάσεις, ο λόγος τους ήταν ασυνάρτητος, χαμηλού διανοητικού ή/και αισθητικού επιπέδου, χρησίμευε κυρίως για συναισθηματική εκτόνωση, και φυσικά, πάνω απ' όλα, ότι αποτελούσε έκφραση του «εθνολαϊκισμού» και των «παθογενειών της ελληνικής κοινωνίας».

Αν όμως θέλαμε να κάνουμε ένα εγγελιανό καλαμπούρι, θα λέγαμε ότι, και εδώ, η μόνη ελληνική ιδιαιτερότητα είναι η ίδια η υπόθεση ότι υφίσταται κάποια ελληνική ιδιαιτερότητα. Ενώ διεθνώς αναπτύσσεται η βιβλιογραφία για την ανανομηματοδότηση της δημοκρατίας από τα κινήματα του 2011, στην Ελλάδα αυτόκλητοι «ευρωπαϊστές» θεωρητικοί επιμένουν στην «καθυστέρηση» του ελληνικού «Volksgeist».²

Η παραπάνω απαρίθμηση δείχνει ήδη ποια είναι η κοινή βάση που γεννά την αλλεργία και τη μνησικακία για τις Πλατείες, και τη διαρκή ανάγκη να ξεθάβεται κάθε τόσο το πτώμα για να του-

¹ Ως μόνη τέτοια αναφορά, και αυτή όμως αδήλωτη και αρκετά απόμακρη, θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε τη χρήση του όρου «αξιοπρέπεια» στο λόγο του ΣΥΡΙΖΑ.

² Βλ. π.χ. Π. Θανασάς, «Ευρωπαϊκή Ελλάδα:», *Τα Νέα*, 17/5/2012 – στη στήλη «Τρίτη άποψη».

φεκίζεται και πάλι: είναι ο *μοντερνισμός*. Και, ειδικότερα, ο *αβανγκαρντισμός*: η αντίληψη της πολιτικής ως σκόπιμης/ορθολογικής/αποτελεσματικής δραστηριότητας και ως προνομίου μιας επίλεκτης ομάδας, κατά προτίμηση επαγγελματικής, η οποία πάντως *ξέρει* και μπορεί να εξασφαλίσει τη σταθερότητα – σε αντιδιαστολή με τον όχλο, ο οποίος είναι άστατος, «δεν έχει κανένα μέτρο» και γι' αυτό «τρομοκρατεί όταν δεν είναι ο ίδιος φοβισμένος», «είτε υπηρετεί με δουλοπρέπεια, είτε κυριαρχεί με υπεροψία» και «δεν υπάρχει σε αυτόν καμία αλήθεια και καμία κρίση».³

Το μίσος για τις Πλατείες λοιπόν είναι μία υποπερίπτωση του φόβου των μαζών,⁴ ή του γενικότερου μίσους για τη δημοκρατία.⁵

Αυτό δεν αναιρείται από το γεγονός ότι η μοντερνιστική αντίδραση συχνά χρησιμοποιεί ως βασικό επιχειρήμα –ή πρόσχημα;– τον ισχυρισμό ότι «οι Πλατείες οδήγησαν στη Χρυσή Αυγή». Γύρω από τον ισχυρισμό αυτό παρατηρείται πράγματι μια εντυπωσιακή σύγκλιση απόψεων μεταξύ δυνάμεων που κατά τα λοιπά ελάχιστα κοινά έχουν: από τον Δημήτρη Κουτσούμπα⁶ και την Άννα Φραγκουδάκη⁷ μέχρι την Αφροδίτη Αλ Σάλεχ⁸ και ομάδες που αυτοπροσδιορίζονται ως αναρχικοί/αντιεξουσιαστές.

Ο ισχυρισμός αυτός είναι τελείως ατεκμηρίωτος. Καθόσον γνωρίζουμε, δεν στηρίζεται σε καμία δημοσιευμένη ποσοτική ή ποιοτική ανάλυση. Φυσικά δεν συνιστά τέτοια ανάλυση η εμπειρική διαπίστωση «μα εμείς τους είδαμε, ξέρουμε ποιοι είναι», «κρατούσαν ελληνικές σημαίες», «ακούσαμε αυτά που λέγανε στις συνελεύσεις και ήταν ένας απολίτικος χυλός βασισμένος στον εθνικισμό, το θέαμα, τη νοσταλγία του παθητικού καταναλωτή» κτλ.

³ Σπινόζα, *Πολιτική Πραγματεία*, κεφ. 7 παρ. 27.

⁴ Βλ. É. Bailbar, «Spinoza, l'anti-Orwell, la crainte des masses», στο *Les Temps Modernes*, τχ. 470, Σεπτέμβριος 1985. Στα ελληνικά: Σπινόζα, Μαρξ, Φουκώ, *Ο φόβος των μαζών*. Πλέθρον, Αθήνα, 2010.

⁵ Βλ. Ζ. Ρανσιέρ, *Το μίσος για τη δημοκρατία*, Πεδίο, Αθήνα, 2009.

⁶ «Δ. Κουτσούμπας: Οι πλατείες έθρεψαν τη Χρυσή Αυγή», *Αυγή*, 17/10/2013.

⁷ *Ο εθνικισμός και η άνοδος της ακροδεξιάς*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2013, ιδίως ενότητα Γ8.

⁸ «Τη Φλόρινα επισκέφτηκε η υποψήφια ευρωβουλευτής με την Ελιά κα Αφροδίτη Αλ Σάλεχ (Βίντεο & φωτο)», *radioleho.gr* 8/5/2014.

Όσοι προβάλλουν αυτές τις ενστάσεις και νομίζουν ότι έτσι κλείνουν το ζήτημα χωρίς υπόλοιπα, κάνουν ένα βασικό λάθος: διαβάζουν την πολιτική αποκλειστικά ως *ρηματικότητα*, ως απόλυτη κυριολεξία, και καθόλου ως επιτελεστικότητα (ακόμη και όταν επικαλούνται την ιδιότητα των *queer* περφόρμερ). Όταν ακούν μία πρόταση να εκφωνείται στην Πλατεία, της αποδίδουν το ίδιο καθεστώς και την αντιμετωπίζουν με τους ίδιους ακριβώς όρους με τους οποίους θα αντιμετωπίζαν την ίδια φράση μέσα σε μια προκήρυξη, ένα άρθρο σε εφημερίδα, ένα λόγο στη Βουλή ή μια ανάλυση πολιτικής/οικονομικής θεωρίας. Εκκινούν δηλαδή από το δεδομένο ότι, για να καταλάβουμε την πολιτική σημασία ενός κινήματος, πρέπει –και αρκεί– να διαβάσουμε τον συντεταγμένο λόγο του και να αξιολογήσουμε αν αυτός προβάλλει και εμπνέεται από ένα *πρόταγμα*, έστω το σοσιαλισμό, τον αντικαπιταλισμό, τον αντικρατισμό, την ευρωπαϊκή πορεία της χώρας μας κ.ο.κ. Και επίσης από το αξίωμα ότι κάθε λόγος στην πολιτική –και κάθε λόγος *περί* πολιτικής, πράγμα το οποίο γι' αυτούς δεν έχει καμία διαφορά/διαφορά με το προηγούμενο– έχει ένα μόνο και σταθερό επίπεδο νοήματος: δεν υφίσταται ούτε προκαλεί κανένα μετασχηματισμό. Έτσι, ακούνε κάποιον να χρησιμοποιεί ένα υπάρχον πολιτικό λεξιλόγιο –έστω εν προκειμένω το πατριωτικό– και αυτομάτως θεωρούν ότι η νέα αυτή χρήση είναι απολύτως ταυτόσημη με κάθε προηγούμενη: ούτε στιγμή δεν τους περνά απ' το μυαλό να αναρωτηθούν όχι τόσο *π* λένε οι άνθρωποι, αλλά *π* *κάνουν* όταν το λένε αυτό.

Πού μπορεί να οφείλεται αυτή η παραγνώριση της επικοινωνιακής, πολιτικής, καλλιτεχνικής διάστασης, της διαθετικής (affective) αλληλεπίδρασης των συμμετεχόντων που οδηγούσε προς μια «σκέψη των μαζών», προς μια «συλλογική ορθολογικότητα» ανάκτησης αξιών όπως η *αξιοπρέπεια* και υπεράσπισης μιας διατομικής-κοινής «ευθύνης» έναντι των ανεύθυνων μέχρι τούδε πολιτικών εκπροσώπων τούς οποίους καλούσαν να «φύγουν»⁹; Εδώ θεωρούμε ότι επιχειρείται μια *πολιτισμική διάκριση απόρριψης*

⁹ Βλ. συναφώς: Μ. Μπαρτσιώη & Φ. Τσιμπιρίδου, «Για την επιστροφή της "πολιτικής ηθικής". Παγκοσμιοποιητικά κινήματα "αξιοπρέπειας"», *Θέσεις*, τχ. 126, Ιανουάριος-Μάρτιος 2014.

(κατά Μπουρντιέ) μεγαλύτερου εύρους από εκείνη της δεκαετίας του '80:¹⁰ ο μοντερνισμός του ιδεολόγου-με-πρόταγμα έναντι των επιφανειακών μαζών που θέλουν μόνο να ανακτήσουν υλικά αγαθά τα οποία απώλεσαν στην κρίση, κινούμενες από ιδιοτελές συμφέρον και όχι από καθολικές αξίες.

Η εμμοιοληπτική αυτή τελετουργία καταδίκης των Πλατειών φτάνει ακμαία έως τις μέρες μας, θέτοντας το ερώτημα «πού πήγαν οι Αγανακτισμένοι;», «γιατί δεν κινητοποιούνται πλέον;», συνοδευόμενο από μια ειρωνική «θεωρία του καναπέ».

Εξίσου ενδιαφέρον όμως με το ερώτημα «τι έμεινε από τις Πλατείες;», θα ήταν να εξετάσουμε τι κληρονομιά άφησε η αντίδραση στις Πλατείες.

Το κίνημα των «Αγανακτισμένων» κατηγορήθηκε για «απολίτικο». Περισσότερο άξιος αυτού του χαρακτηρισμού όμως μας φαίνεται ο λόγος των επικριτών του, στο μέτρο που ως πολιτικό ορίζουμε –μαζί με τον Ρανσιέρ– τη λειτουργία που κατατείνει στο να διαταράξει παγιωμένες θέσεις και ρόλους και να φέρει στην επιφάνεια το μέρος εκείνων που δεν είχαν κανένα μέρος. Σε αντιδιαστολή με την αστυνομική λειτουργία, η οποία εδραιώνει και αναπαράγει τους καθιερωμένους ρόλους και εκθρεύεται την ανάδυση του απρόσκλητου.

Σε ένα άρθρο του με τίτλο «Η άνοδος και η εξαφάνιση των Αγανακτισμένων» (*Καθημερινή*, 25/11/2012), ο Πάσχος Μανδραβέλης, μολονότι σε κάποια σημεία δεν παραλείπει να εκφράσει την αντιπάθεια και το σαρκασμό του για τους εξαφανισθέντες, αναγνωρίζει πάντως ότι «Το “καλοκαίρι των Αγανακτισμένων” ήταν η πρώτη μεταπολιτική λαϊκή εκδήλωση που δεν μπαίνει στα

¹⁰ Αφθονο υλικό για τη σύγκριση στο Λεξικό της Δεκαετίας του '80, καθώς και στην τουλάχιστον απορρητική «Εισαγωγή» στην επανέκδοσή του, στην οποία επιχειρείται να επανεγγραφεί στις σημερινές ανάγκες «κριτικής του λαϊκισμού» το βασικό ερμηνευτικό σχήμα περί «μαζικής-ατομικιστικής» κοινωνίας η οποία ευνοεί τον εθνολαϊκισμό. Βλ. Κ. Αθανασιάδης, «Κύριε Παναγιωτόπουλε, μήπως ζούμε ακόμη στη δεκαετία του '80;» (*propaganda*, 30/11/2014) και «Η Ελλάδα στη δεκαετία του '80», Κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό λεξικό, στο Γκάζι» (*bookia*, 19/12/2014).

κλασικά αναλυτικά εργαλεία». Στη συνέχεια του άρθρου, βέβαια, ο ίδιος προσφεύγει στα πιο κλασικά τέτοια εργαλεία: τη στατιστική και τις δημοσκοπήσεις. Επικαλείται «αστυνομικές» κατατάξεις των συγκεντρωμένων σε ιδεολογικές, κομματικές ή ηλικιακές κατηγορίες με βάση διαπιστώσεις «μελετητών»: «... μελετητές της ακροδεξιάς βίας στον Άγιο Παντελεήμονα και των σχεδόν καθημερινών συγκρούσεων με τους αριστεριστές διαπίστωσαν, το Μάιο του 2011, ότι ξαφνικά η περιοχή είχε αδειάσει και από τους ακροδεξιούς και από τους ακροαριστερούς. Όλοι είχαν μετακινηθεί στο Σύνταγμα».

Πουθενά όμως δεν τίθεται το ερώτημα αν, εκτός από αυτήν τη γεωγραφική μετακίνηση, υπήρξε καμία άλλη. Οι «ακροδεξιοί», οι «ακροαριστεροί», οι «οπαδοί του ΠΑΣΟΚ» ή «της ΝΔ» εκλαμβάνονται ουσιοκρατικά ως κατηγορίες πάντοτε ίδιες με τον εαυτό τους. Οι άνθρωποι αυτοί προηγουμένως ήταν στον Άγιο Παντελεήμονα, μετά πήγαν στο Σύνταγμα, μετά έφυγαν από εκεί, αλλά παρέμειναν οι ίδιοι πριν και μετά. Ο αρθρογράφος παραδέχεται ότι «Υπήρξε ώσμωση», αλλά τη διαπίστωση δεν την κάνει τίποτε στη συνέχεια – πέρα από το να τη ρίξει στον γνωστό μύλο της «συνάντησης των δύο άκρων» (η οποία ουσιαστικά ακυρώνει την ώσμωση διότι, για τη δεξιά σκέψη ήδη από την εποχή της θεωρίας περί «αριστεροχουντισμού» της δεκαετίας του '70, τα «άκρα» ούτως ή άλλως συγγένευαν).

Ο Μανδραβέλης καταλήγει: «Γενικώς, πάντως, η ιστορία των Αγανακτισμένων πρέπει κάποια στιγμή να μελετηθεί».

Πολύ σωστά. Αλλά αυτό το «πρέπει» εξακολουθεί να μένει ξεκρέμαστο δύο και πλέον χρόνια. Αν η ιστορία αυτή «πρέπει να μελετηθεί», σε ποιον άραγε αναλογεί το καθήκον αυτής της μελέτης; Σίγουρα σε κάποιους/-ες που να μην κινούνται από περιφρόνηση και αποστροφή προς τους Αγανακτισμένους, αλλά να μπορούν να αντέξουν τον πανικό και την αμηχανία από την –όντως υπαρκτή– αντιφατικότητα και το στροβιλισμό της μετακίνησης του πλήθους. Υπάρχουν άραγε τέτοιοι; ●